

риторії міста Черноморськ. У даному прикладі, дійсно, пільгове оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності призвело до позитивних змін у дохідній частині бюджету за один експериментальний рік. Саме це опробування надало можливість у подальшому застосовувати цей податок в інших регіонах на території України з подальшими вже змінами. І по теперешній час цей податок активно використовується в системі оподаткування України. Таким чином, необхідно відзначити, що питання застосування новацій в економічній (а саме в податковій, митній, валютній, бюджетній) сфері вимагає проведення комплексу заходів: *планування, опробування на певній території держави, поетапне впровадження, цільовий контроль за виконанням*. Тільки в такій послідовності дій і заходів можливе уникнути колосальних фінансових витрат на проведення нових реформ. Адже створення одного нового державного органу тягне мільйонні витрати держави. Крім того, в період організації діяльності такого нового органу існують проблеми в реалізації функцій даного органу, оскільки, як правило, методичні рекомендації по виконанню функцій формуються після початку роботи цього органу, що ускладнює весь робочий процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Захарченко С. П. Фінанси: підручник. (Розділ фінансовий механізм). URL: www.zsp.in.ua/
2. Ковальчук А. Т. Фінансове право України. Стан та перспективи розвитку Київ: Парламентське вид-во, 2007. 488 с.

*Петренко Ганна Олександрівна,
кандидатка економічних наук,
доцентка кафедри господарського
та адміністративного права,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ НАДАННЯ СУБВЕНЦІЙ МІСЦЕВИМ БЮДЖЕТАМ

Анотація. Наукова робота присвячена дослідженню врегулювання міжбюджетних відносин в сучасних умовах скорочення дохідної частини бю-

джетів різних рівнів. Визначено субвенцію, як вид міжбюджетних трансфертів, що використовується на певну мету. Проаналізовано порядок і умови надання субвенцій місцевим бюджетам. На основі даних досліджень визначено роль уряду та органів місцевого самоврядування щодо запровадження заходів підвищення ефективності розподілу та використання субвенцій в умовах дії воєнного стану.

Ключові слова: державний бюджет, місцевий бюджет, субвенція, міжбюджетні трансферти, розпорядник бюджетних коштів.

Ключовою ознакою міжбюджетних відносин, як складової бюджетної системи, є насамперед організація та способи переміщення фінансових ресурсів від одного рівня бюджету іншого, без чого не може функціонувати економіка будь-якої країни світу. Взаємозалежність, що виникає між бюджетами різного рівня і органами влади одного рівня щодо перерозподілу і використання фінансових ресурсів, відображає сферу дії міжбюджетних відносин [1, с. 210].

Особливої актуальності питання врегулювання міжбюджетних відносин набуває в сучасних умовах повномасштабної агресії, коли обсяги надходжень, а й, відповідно, видатків бюджетів різних рівнів об'єктивно зменшуються. В таких умовах органи місцевого самоврядування набувають нових повноважень і відповідальності, що потребує підвищеної уваги до змісту їх діяльності, розширення організаційних та економічних функцій. З метою оперативного та ефективного прийняття управлінських рішень для забезпечення безперервного функціонування установ і закладів бюджетної сфери, комунальних підприємств та задоволення життєво необхідних потреб жителів територіальних громад у період воєнного стану органи місцевого самоврядування, їх виконавчі органи, місцеві державні адміністрації, військово-цивільні адміністрації продовжують здійснювати бюджетні повноваження, а у разі утворення військових адміністрацій такі повноваження здійснюють військові адміністрації відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2].

Скорочення субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам, у тому числі освітньої субвенції на 10% в 2022 році та на 20% у 2023 році, поставило місцеві громади перед викликом пошуку джерел покриття цих видатків. Введення воєнного стану в Україні розширило статті видатків місцевих бюджетів та змінило пріоритетність їх фінансування. Зокрема, фінансове забезпечення діяльності військових адміністрацій населених

пунктів, утворених на період дії воєнного стану, здійснюється за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету територіальної громади і є першочерговим в умовах сьогодення.

Проблематику функціонування міжбюджетних відносин в Україні, зокрема практику надання субвенцій місцевим бюджетам, досліджували такі вчені, як Малиняк Б., Дяченко А., Казюк Я., Корнієнко Н. та інші, але з точки зору її правового визначення це питання ще потребує подальшого дослідження. Це зумовлено, зокрема, високими темпами економічних і соціальних трансформацій, внаслідок чого радикальних змін зазнають як цілі трансфертної політики держави, так і середовище, в якому функціонує механізм надання субвенцій місцевим бюджетам.

Субвенція є одним із видів міжбюджетних трансфертів для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції, що визначено пп. 48 п. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу країни (далі – БКУ). з Державного бюджету України місцевим бюджетам, згідно ст. 97 БКУ можуть надаватися субвенції на здійснення державних програм соціального захисту, субвенція на виконання інвестиційних проєктів, освітня субвенція, субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, субвенція на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження, субвенція на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах, та інші субвенції [3]. Порядок та умови надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам визначаються Кабінетом Міністрів України. Обсяг субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам, як правило, становить понад 20% запланованих видатків.

На відміну від 2023 року, у держбюджеті присутній розподіл освітньої субвенції між громадами, що дозволить якісніше підготувати проєкти місцевих рішень. Загальний обсяг освітньої субвенції було збільшено на 275,3 млн грн до 103,16 млрд грн, що на 13,7% більше, ніж уточнений план на 2023 рік. Окрім освітньої субвенції до місцевих бюджетів надійдуть ще 26 різних субвенцій на загальну суму майже 30 млрд грн. Абсолютно новим трансфертом передбачено на будівництво укріплень к лікарнях (1 млрд грн). У 2024 році відмовилися від більшості інфра-

структурних проєктів, серед яких програма розвитку мережі та утримання автомобільних доріг (–27,5 млрд грн), субвенція на місцеві дороги (–16 млрд грн) та розбудова прикордонної дорожньої інфраструктури на українсько-польському кордоні (–1,5 млрд грн) [4].

Традиційно у структурі трансфертів субвенції з соціального захисту населення займають значну частку. Так, Постановою КМУ «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на облаштування безпечних умов у закладах охорони здоров'я» визначено механізм надання такої субвенції, яка має спрямовуватись виключно на реалізацію проєктів, пов'язаних із новим будівництвом, реконструкцією та капітальним ремонтом захисних споруд цивільного захисту та споруд подвійного призначення у закладах охорони здоров'я комунальної форми власності, відповідно до Порядку створення, утримання фонду захисних споруд цивільного захисту, виключення таких споруд із фонду та ведення його обліку [5]. Обов'язковою умовою фінансування за рахунок такої субвенції є попереднє спрямування коштів місцевих бюджетів за цільовим призначенням у частині співфінансування та наявність затвердженого відповідно до законодавства проєкту будівництва.

Утримання закладів освіти залишається одним із найбільших напрямів видатків місцевих бюджетів, які фінансуються з двох джерел: освітньої й інших субвенцій з державного бюджету та власних ресурсів місцевого бюджету. Як зазначив Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль під час засідання уряду, цього року для українських громад на освіту передбачені видатки в розмірі майже 191 мільярд гривень. Зокрема, освітню субвенцію, з якої відбувається оплата праці вчителів, збільшили до 103 мільярдів гривень, що на 15,7 мільярда більше, ніж у 2023 році [6].

Так, Постановою КМУ «Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на відновлення роботи комунальних закладів освіти, що пошкоджені/знищені внаслідок бойових дій» [7] та Постановою КМУ Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на облаштування безпечних умов у закладах, що надають загальну середню освіту [8] визначено спрямування відповідних коштів з рахунка для задоволення потреб освіти і науки, відкритого МОН України в Національному банку України, на нову бюджетну програму для надання відповідних субвенції з державного бю-

джету місцевим бюджетам на відновлення роботи комунальних закладів освіти, що пошкоджені/знищені внаслідок бойових дій та облаштування безпечних умов у закладах, що надають загальну середню освіту.

Крім того, урегульовано питання використання залишків освітньої субвенції та субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, яка надається згідно з Постановою КМУ «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами» [9] на такі цілі, як заходи територіальної оборони; задоволення продовольчих потреб цивільного населення та евакуацію, переміщення цивільного населення з місцевості, де проводяться бойові дії, у безпечні місця, зокрема на оплату транспортних послуг, облаштування місць розміщення громадян, оплату інших заходів, спрямованих на підтримку цивільного населення в умовах воєнного стану.

Слід зазначити, що згідно з Розпорядженням КМУ «Про перерозподіл обсягу освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2024 році» [10] відбувся перерозподіл між 299 громадами на загальну суму 122,5 млн гривень, при цьому Уряд додатково вилучив у громад 5,7 млн гривень для збільшення резерву коштів у складі трансферту. Розпорядження також передбачає перерозподіл обсягу освітньої субвенції для місцевих бюджетів 23 областей (окрім Луганської) і бюджету Києва для виправлення технічних помилок, допущених під час заповнення даних і здійснення розрахунків освітньої субвенції, що дасть змогу відкоригувати невідповідний обсяг виділених коштів та виплатити зарплати з нарахуваннями педагогам у повному обсязі; та виділення додаткових коштів для новоствореного інклюзивно-ресурсного центру.

Таким чином, можна зазначити, що субвенції використовуються на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про їх надання, органи місцевого самоврядування не можуть приймати рішення щодо використання субвенцій на інші видатки і впливати на обсяг виділених державою коштів. Соціальні трансферти є потужним інструментом перерозподілу доходів та способом реалізації перерозподільної політики держави. Тому, для забезпечення високої ефективності використання субвенцій з державного місцевим бюджетам, має вживатись раціональне планування їх складу, обсягів і структури, а також оптимальне формування напрямків використання коштів субвенцій. Будучи скла-

довим елементом бюджетної політики, субвенції мають сприяти досягненню основних цілей функціонування суспільних фінансів, як забезпечення стійкості економіки як в регіонах, так і на рівні держави в сучасних умовах воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Радіонов Ю. Д. Формування видатків бюджету : монографія. Київ. Київський. нац. торг.-екон. ун-т. 2019. 616 с.

2. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 р. № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text>.

3. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n1513>.

4. 12 ключових фактів про Державний бюджет на 2024 рік. Центр аналізу публічних фінансів та публічного управління при Київській школі економіки. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/11/One-pager-Budget-2024.pdf>.

5. Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на облаштування безпечних умов у закладах охорони здоров'я : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2024 р. № 374. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-2024-%D0%BF#Text>.

6. Уряд України ухвалив рішення про перерозподіл 128 мільйонів гривень на зарплати вчителям. *Нова українська школа*. 11 березня 2024 року. URL: <https://nus.org.ua/news/uryad-ukrayiny-uhvalyv-rishennya-pro-pererозpodil-128-miljoniv-gryven-na-zarplaty-vchytelyam/>.

7. Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на відновлення роботи комунальних закладів освіти, що пошкоджені/знищені внаслідок бойових дій : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2023 р. № 1111. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1111-2023-%D0%BF#Text>.

8. Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на облаштування безпечних умов у закладах, що надають загальну середню освіту: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2023 р. № 419. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2023-%D0%BF#Text>.

9. Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 р. № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/88-2017-%D0%BF#n120>.

10. Про перерозподіл обсягу освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2024 році : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08 березня 2024 р. № 211-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-pererозpodil-obsiahu-osvitnoi-subventsii-z-derzh-a211r>.